

Соболева М.В.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

## ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ НЕСОВЕРШЕННОЙ КОНКУРЕНЦИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКИ

### Аннотация

В статье исследуются теоретические аспекты развития теории несовершенной конкуренции в условиях глобализации современной экономики. Определяются основные концептуальные положения теории «монополистической» и «несовершенной» конкуренции. Определены характерные особенности совершенной конкуренции в современных условиях хозяйствования.

**Ключевые слова:** глобализация, совершенная конкуренция, несовершенная конкуренция, дифференциация, конкурентоспособность, стратегические альянсы.

Soboleva M.V.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

## TRENDS OF DEVELOPMENT OF IMPERFECT COMPETITION IN CONDITIONS OF MODERN ECONOMY UNDER GLOBALIZATION

### Summary

We analyze the theoretical aspects of the theory of imperfect competition in modern economy under globalization and the development of modern competition. The basic concepts of the theory of «monopolistic» and «imperfect» competition are identified. Characteristic features of perfect competition in the current economic conditions are defined.

**Keywords:** globalization, perfect competition, imperfect competition, differentiation, strategic alliances, competitiveness.

УДК 336.717.3(477)

## ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ БАНКІВ НА ДЕПОЗИТНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Телишевська Л.І., Сулим Т.О.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

У статті досліджено конкурентні переваги вітчизняних банків по залученню коштів фізичних осіб. Проаналізовано стан ринку. Визначено ряд негативних факторів, що впливають на ринок депозитів. Установлено що, незважаючи на ці проблеми, ринок депозитних послуг продовжує розвиватися. Доведено, що на шляху покращення депозитних послуг вітчизняні банки повинні запропонувати найбільш вигідні та оптимальні умови для залучення клієнтів.

**Ключові слова:** депозитний ринок, банки, депозитні послуги, кошти фізичних осіб, клієнти, ресурси банку.

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі розвитку економіки забезпечення банків необхідними обсягами депозитних коштів є одним з пріоритетних завдань, що визначають стратегічні напрями розвитку як їхньої діяльності, так і економіки України загалом. В банківській сфері в умовах високої конкуренції великого значення набуває проблема формування банками своєї ресурсної бази з депозитів фізичних осіб і ефективному їх розміщенню в умовах підвищення рівня інфляції, стабілізації національної валюти і посилювання вимог органів, регулюючих банківську сферу. У зв'язку з цим актуального значення набуває аналіз сучасного стану депозитного ринку, тенденцій та особливостей його розвитку.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Темі ринку депозитів приділили значну увагу такі видатні зарубіжні вчені, як А. Маршал, А. Сміт, П. Роуз, а також вітчизняні науковці М. Алексеєнко, О. Барановський, О. Дзюблюк, А. Мороз та інші.

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.** Однак стан ринку депозитних послуг є нестабільним через нестійку політичну та економічну ситуацію в країні, тому проблематика депозитного ринку потребує постійного, детального дослідження.

**Мета статті.** Головною метою статті є виявлення основних тенденцій, обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій по залученню банками вільних

коштів громадян в умовах сучасного стану економіки в країні.

**Виклад основного матеріалу.** За твердженням О. Я. Стойко [1], ресурсна база банку – це сукупність грошових коштів, які є у розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій.

Одним з основних джерел формування ресурсної бази банку є проведення депозитних операцій. Специфічність депозитних операцій полягає у визначальній ролі клієнта банку, який самостійно приймає рішення щодо виду та величини депозитного вкладу. Саме клієнт вирішує, яку частку своїх доходів він може спрямувати на заощадження. З огляду на це, заходи впливу на поведінку клієнтів – потенційних вкладників в умовах конкурентної боротьби мають посісти вагоме місце у процесі розробки та реалізації депозитної політики банку [2], бо перш ніж відкрити свій депозитний рахунок, фізичні особи вивчають поточну ситуацію і умови в банках, на яких вони будуть розміщувати свої вільні кошти.

У зв'язку з погіршенням політичної та економічної ситуації в країні протягом останніх двох років в банківському секторі трапився масовий відтік депозитних вкладів. Так, у 2014 році обсяг коштів фізичних осіб на депозитних рахунках скоротився, на 4,0% (на 17,4 млрд. грн), до 416,4 млрд. грн, в іноземній валюті на 37,2%, до 19,4 млрд. дол. Серед них кошти в національній валюті скоротилися на 21,4% (на 53,2 млрд. грн), до 195,0 млрд. грн. Така тенденція продовжилась і в 2015 році. З початку року кошти фізичних осіб становили 35,6% від загальної суми зобов'язань банків, кошти суб'єктів господарювання – 24,6%. Загальна кількість відкритих клієнтами рахунків на перше січня 2015 року становила 117,5 млн. шт. Депозитний портфель коштів фізичних осіб у гривні зменшився на 3,7%, до 183 млрд. грн. При цьому депозитний портфель коштів фізичних осіб в доларах США зменшився більше ніж в гривні на 8,6%, до 12 млрд. дол. З початку 2015 року відтік депозитів з банківського сектора країни склав 17 млрд. грн [3]. За нашою думкою дана тенденція є наслідком цілої низки негативних факторів, а саме:

- зниження курсу гривні до іноземних валют;
- введення податку на доходи з депозитів і рахунків;
- проведення військових дій на сході країни;
- підвищення темпів інфляції;
- збільшення кількості неплатоспроможних банків;
- вилучення з банків вкладниками своїх депозитів.

Відповідно до Закону України № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України, щодо податкової реформи» [4], введено податок на доходи з депозитів і рахунків.

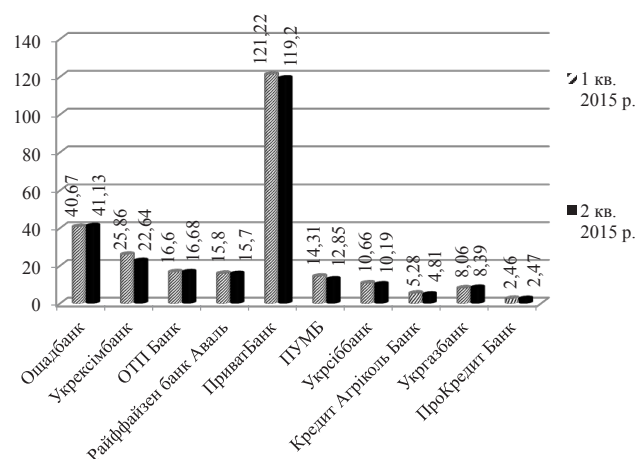
Для клієнтів це фактично означає, що всі їхні доходи, отримані в банках (нарахованих фізичним особам на залишок коштів як по депозитних вкладах, так і за поточними рахунками) з 1 січня 2015 року оподатковуються за ставкою 20%. При цьому не має значення ані сума депозиту, ані сума отриманих за ним відсотків – така ставка

діє абсолютно для всіх вкладів без винятку. Згідно з новими умовами оподаткування, з пасивного доходу вкладників утримується військовий збір у розмірі 1,5%. Таким чином, сумарно з пасивних доходів фізичних осіб з 1 січня поточного року утримується 21,5%. Оподаткуванню підлягає дохід, який виплачується фізичній особі у вигляді відсотків, нарахованих на кошти, розміщені на депозитних і поточних рахунках. При цьому сума залишків коштів на поточному рахунку і основна сума банківського депозиту податком і військовим збором не обкладаються. Від оподаткування звільнено доходи у вигляді відсотків, що нараховуються на залишки коштів на окремих поточних рахунках, які призначені виключно для зачислюваних заробітних плат, стипендій, пенсій, соціальної допомоги та інших соціальних виплат. Сплатою податку з відсотків на поточні та депозитні рахунки банк як податковий агент консолідовано сплачує податки до бюджету від імені та за рахунок фізичних осіб – вкладників банку. Відбувається це при кожній виплаті доходів у вигляді відсотків [5].

Введення даного податку стало однією з причин вилучення вкладниками своїх депозитів з банківських установ. А саме вилучення коштів є основним фактором, який спричинив більшість змін, що відбуваються на депозитному ринку і в формуванні банківських умов, які пропонуються закладами.

Позитивним фактором, що відіграє важливу роль в стресових умовах для банківських установ вважається фактор власника з погляду поповнення капіталу і ліквідних ресурсів, що є основою стійкості в стресових умовах. Тому жоден банк, який належить державі або міжнародним фінансовим холдингам, не був визнаний неплатоспроможним в 2014 році [6].

За даними НБУ в травні 2015 року до складу ТОП – 10 системних банків України. Динаміку коштів фізичних осіб в десяти системних банках за два квартали 2015 року наведено на рис. 1.



**Рис. 1.** Динаміка коштів фізичних осіб в тис. грн

Джерело: розроблено авторами за даними [7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16]

Проаналізувавши дані рис. 1, можна зробити висновок, що протягом двох кварталів 2015 року зменшення обсягу коштів фізичних осіб спостерігалось в шести банках. Найбільше зменшення спостерігається у ПриватБанку на 2,02 млрд. грн.

та склало в другому кварталі 119,2 млрд. грн. Дана динаміка є негативною для банків бо призводить до зменшення ресурсної бази банку. Позитивна динаміка спостерігається в Ощадбанку, ОТП Банку, Укргазбанку та ПроКредит Банку. Основними критеріями системної важливості є загальний розмір активів, зобов'язань юридичних і фізичних осіб, системні взаємозв'язки в банківській системі на 1 травня 2015 року які наведені на рис. 2.

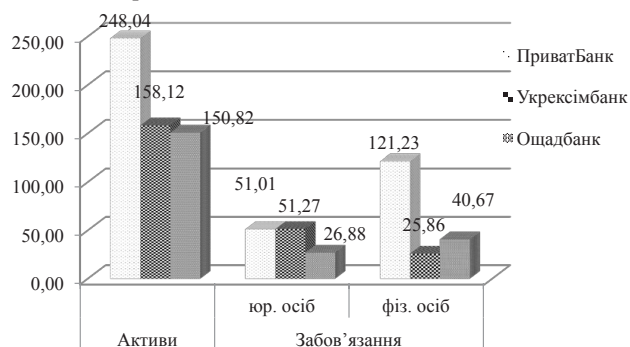


Рис. 2. Критерії системної важливості тис. грн

Джерело: розроблено авторами за даними [14, 15, 16]

З вищенаведеного графіка видно, що за загальним обсягом активів в розмірі (248,04 млрд. грн) та зобов'язаннями (121,23 млрд. грн) ПриватБанк посідає перше місце. Відповідно до зобов'язань юридичних осіб в Укресімбанку більше на 99,4% ніж у Приватбанку та складає 51,27 млрд. грн. Можна стверджувати, що наведені на графіку банки є системно важливими та займають лідируючі місця та мають високий рівень надійності в банківській сфері серед інших банківських установ. Отже, при зіткненні з негативним та малопередбачуваними факторними впливами дані банки зможуть їх уникнути.

Серед найбільших банків України є кілька банків, у яких норматив регулятивного капіталу знаходиться на рівні, близькому до мінімального значення. Девальвація гривні і погіршення якості кредитного портфеля призвели до збитків і різкого зменшення регулятивного капіталу банків. Так, з початку 2015 року банки України зазнали значних збитків (80,9 млрд. грн), 80% з них було визначено неплатоспроможними банками, в яких діють введені Фондом гарантування вкладів фізичних осіб тимчасові адміністрації (йдеться про ПАТ «Унікомбанк», ПАТ «Банк Контракт»,

ПАТ «Юніон стандарт банк», ПАТ «Фінанси та Кредит», ПАТ «Національні інвестиції», ПАТ «Інтерграл-Банк», ПАТ «Радикал Банк», ПАТ «Фінансова Ініціатива», ПАТ «Всеукраїнський банк розвитку». Такі банки як ПАТ «НАДРА», ПАТ «Дельта Банк» і ПАТ «Імексбанк» 16 жовтня 2015 року поповнили список банків які знаходяться в стадії ліквідації [17].

Ситуація, що склалась в банківському секторі є негативною бо підриває довіру вкладників. Тому в даній статті було детально розглянуто нюанси відкриття депозиту на прикладі умов кількох провідних банків. Зараз в Україні саме той час коли питання заощадження коштів є актуальним, як ніколи раніше. Найоптимальнішим способом збереження та примноження свого капіталу вважається відкриття депозиту.

Для відкриття депозитного рахунку та уникнення при цьому можливих ризиків, клієнту необхідно визначитися з тим банком, в якому він хоче відкрити депозитний рахунок. Лише після того, як клієнт визначився з банком, йому необхідно ознайомитися з моделями депозитів і тими умовами, які пропонує банк. Оптимальним варіантом для клієнта буде відкриття депозиту на тривалий термін, оскільки процентна ставка, відповідно, буде вищою.

Після того, як клієнт ознайомився з видами депозитів і визначився, який з них він буде відкривати, необхідно ретельно ознайомитися з умовами, які прописані в договорі. Найчастіше клієнти пропускають дану інформацію і потім виникають наступні ситуації: при знятті клієнтом певної суми коштів зі свого депозитного рахунку, клієнт втрачає нараховані відсотки, оскільки цей нюанс може бути передбачений у договорі, а клієнт не звернув на це увагу.

Як правило, самим надійним вкладом вважається депозит в золото. Однак далеко не кожен клієнт може собі дозволити виділити вільні кошти на таку розкіш, оскільки «металевий» рахунок не передбачає скупку золота в малих частках. Тому свою довіру потрібно проявляти до більш стійких валют, таких як долар США або євро. Але й це не є оптимальним рішенням, адже ситуація на валютному ринку може кардинально змінюватися. Також варто відзначити і те, що, чим більше буде вкладів у національній валюті, тим впевненіше вона буде закріплюватися на світовій валютній біржі. Таким чином, до гривні знову повернеться довіра громадян, що стане наслідком стабілізації економіки самої держави. Після того, як клієнт

Таблиця 1

#### Аналіз депозитних продуктів банку

Банк	Назва депозитного продукту	Сума вкладу (в грн)	Можливість поповнення	Виплата відсотків	Мінімальна сума вкладу (в грн)	Термін вкладу (в міс.)	Ставка%	Сума коштів до сплати (в грн)
ПриватБанк	«Депзит плюс строковий»	10000	Так	Щомісяця	1000	12	26	12905
Ощадбанк	«Довіра»	10000	Ні	Щомісяця або з поповненням вкладу	500	12	21	12100
Райффайзен Банк Аваль	«Ощадний»	10000	Так	Щомісяця	500	12	14,25	11425

Джерело: розроблено авторами за даними [13, 15, 16]



визначився з валютою і терміном розміщення депозиту та ознайомився з усіма пунктами такого договору, йому необхідно також оформити банківську картку, що є останньою дією в процесі відкриття депозитного рахунку. Як правило, відсотки нараховуються щомісяця, тому клієнту необхідно відстежувати стан балансу свого рахунку і при такій нагоді поповнювати (якщо це передбачено в даній моделі) [18].

Нижче розглянуто конкурентоспроможність банків на основі аналізу окремих депозитних продуктів.

Проаналізувавши дані табл. 1, видно, що фізична особа, яка покладе на депозитний рахунок 10000 грн. на 12 місяців при щомісячній виплаті відсотків може отримати в ПриватБанку за програмою «Депозит + строковий» – 12905 грн, в Ощадбанку за програмою «Довіра» – 12100 грн, в Райффайзен Банк Аваль за програмою «Ощадний» – 11425 грн. Дані банки входять до списку тих банків, депозити яких захищені Фондом гарантування вкладів фізичних осіб України [19]. Тому рівень довіри вкладників до таких банків на порядок вище.

Порівнюючи депозити банків України, які пропонуються, в 2015 році не можна не відзначити, що ПриватБанк є конкурентоздатним на ринку депозитних послуг та пропонує на сьогодні досить високу відсоткову ставку пропонує сьогодні, що є однією з найвищих відсоткових ставок на ринку.

Депозитний продукт «Депозит плюс строковий» – це строковий вклад з можливістю поповнення рахунку в національній або іноземній валюті. Повернення коштів в Приватбанку та Ощадбанку здійснюється тільки за строком, тобто дострокове розірвання не передбачено. При автоматичному продовженні вкладу «Депозит + строковий» встановлюється відсоткова ставка, що діє в банку на дату продовження договорів цього вкладу і строку з надбавкою 0,5% річних. Автоматичне продовження – це продовження вкладу на новий строк, яке здійснюється банком самостійно в автоматичному режимі. Якщо після закінчення строку клієнт зніме частину або всю суму вкладу, автоматичне продовження не проводиться. Отримати нараховані відсотки можна через нарахування на платіжну картку або безпосередньо у касі відділення, де був оформлений вклад [16].

Отже, з наведеної вище інформації можна зробити висновок, що для клієнтів – фізичних осіб ПриватБанк пропонує вигідні умови з розміщення вільних коштів за депозитними програмами банку. Банк пропонує досить високі відсоткові ставки на ринку. Розроблено цілий комплекс варіантів вкладів на різних умовах. Завдяки цьому

кожен клієнт може підібрати для себе найбільш вигідний продукт, враховуючи свої можливості та бажання. Приватбанк також пропонує своїм клієнтам простий і зручний спосіб роботи з банком за допомогою Інтернету. Це в свою чергу дає змогу клієнту заощаджувати свій час та гроші при розміщенні вкладу.

Відповідно до статті № 64 Закону України «Про банк і банківську діяльність» [20] та статті № 9 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансового розповсюдження зброї масового знищення» [21] від 14 жовтня 2014 року в банку рахунок клієнту відкривається та здійснюються операції лише після проведення ідентифікації особи та вивчення його фінансової діяльності. Банк має право витребувати, а клієнт зобов'язаний надати документи (паспорт та довідка про присвоєння ідентифікаційного коду) і відомості, необхідні для з'ясування його особи, суті діяльності, фінансового стану. Відмова клієнта від надання необхідної інформації є підставою для відмови у відкритті рахунку або проведенні фінансових операцій. У випадку необхідності банк має право витребувати іншу інформацію та документи, які не передбачені законодавством, проте надають змогу провести ідентифікацію у відповідності з вимогами чинного законодавства. Вся інформація, надана клієнтом до банку, набуває статусу банківської таємниці та не підлягає розголошенню третім особам.

**Висновки і пропозиції.** В даний час через ряд факторів ринок депозитних послуг є нестабільним. Тому для покращення ситуації зі сторони банків необхідно докласти великих зусиль, щоб повернути довіру своїх громадян. З метою залучення більшої кількості клієнтів для розміщення своїх вільних коштів до банків, необхідно запропонувати найбільш вигідні та оптимальні умови, ніж є на даний момент, тобто, розробити для клієнтів цілий комплекс варіантів вкладів на різних умовах, що допоможуть кожному клієнту підібрати для себе найвигідніші депозити. При покращенні умов по залученню вільних коштів громадян потенційним вкладникам необхідно скористатися цим шансом, адже після тривалої кризи ситуація в банківській сфері та економіці в цілому стабілізується, оскільки економіка йде в циклічному порядку.

Для розвитку депозитного ринку, стабілізації фінансово-банківської системи держава повинна внести відповідні зміни до законів – щоб будь-які «ініціативи» виконавчої та регулюючої влади були легітимними і відповідали принципу верховенства права.

## Список літератури:

1. Стойко О. Я. Управління ресурсами комерційного банку / О. Я. Стойко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.br.com.ua/47838>
2. Бихова О. М. Класифікація видів бенчмаркінгу в системі управління банками / О. М. Бихова // Економіка розвитку. – 2014. – № 3. – С. 15-18.
3. Річний звіт НБУ. Фінансовий сектор. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Витяг із Закону України № 71-VIII від 28 грудня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/319210>

5. Credits24. КМУ підвишив податок на процентний дохід одержуваний по депозитах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://credits24.com.ua/news/kabmin-povysil-nalog-na-protsentnyj-dohod-poluchaemyj-po-depozitam-22>
6. Інформаційний портал України Найнадійніші банки України в 2015 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipukr.com/?p=37646>
7. Офіційний сайт Укрсіббанку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrsibbank.com/>
8. Офіційний сайт ОТП Банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.otpbank.com.ua/>
9. Офіційний сайт ПУМБ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pumb.ua/ru/>
10. Офіційний сайт Кредіт Агріколь Банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://credit-agricole.ua/>
11. Офіційний сайт Укргазбанку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrgasbank.com/ukr/>
12. Офіційний сайт ПроКредит Банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.procreditbank.com.ua/>
13. Офіційний сайт Райффайзен Банк Аваль. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aval.ua/>
14. Офіційний сайт Укрексімбанку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eximb.com/ukr/personal/>
15. Офіційний сайт Ощадбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://deposit-oschadnybank.crm.ua/uk-UA/>
16. Офіційний сайт ПриватБанку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/>
17. Форіншурер. Рейтинг найнадійніших банків України 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/rating-banks>
18. Dengi Ukr. Швидкі гроші. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dengiukr.com/helps/detail/159/>
19. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичним особам. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/>
20. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 5-6 від 12 серпня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
21. Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України № 50-51 від 13 серпня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

**Телишевская Л.И., Сулым Т.А.**

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

## ИССЛЕДОВАНИЯ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ БАНКОВ НА ДЕПОЗИТНОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ

### Аннотация

В статье исследованы конкурентные преимущества отечественных банков по привлечению средств физических лиц. Проанализировано состояние рынка. Определен ряд негативных факторов, влияющих на рынок депозитов. Установлено что, несмотря на эти проблемы, рынок депозитных услуг продолжает развиваться. Доказано, что на пути улучшения депозитных услуг отечественные банки должны предложить наиболее выгодные и оптимальные условия для привлечения клиентов.

**Ключевые слова:** депозитный рынок, банки, депозитные услуги, средства физических лиц, клиенты, ресурсы банка.

**Telishavska L.I., Sulym T.O.**

Kharkiv Notional University of Construction Engineering and Architecture

## COMPETITIVE ADVANTAGES OF BANKS THE DEPOSIT MARKET OF UKRAINE RESEARCH

### Summary

Competitive advantages of blighty banks on attracting funds of individuals have been researched in this article. The status of the market have been analyzed. A number of negative factors which impact on deposits market have been determined. It has been clarified that despite of these facts the market of deposit services continues to develop. It has been proved that blighty banks should offer the most profitable and optimal conditions for attracting clients to improve deposit services.

**Keywords:** deposit market, banks, deposit services, funds of individuals, clients, bank resources.